

Otázky ke zkoušce z předmětu Základy obecné a srovnávací pedagogiky
Přednášející :

PaedDr. Bohumíra Šmahelová, CSc.

1.ročník, 1. semestr

1. Pedagogika, její předmět. Základní pojmy pedagogiky. Pedagogika jako normativní, explorativní a explanační teorie. Struktura pedagogické vědy, vztah pedagogiky k jiným vědám.
2. Pedagogický výzkum a jeho metodologie.
3. Cíle výchovy.
4. Formy výchovy.
5. Prostředky výchovy.
6. Funkce výchovy.
7. Antropogenní činitelé výchovy – pedagog a vychovávaný jedinec.
8. Faktory rozvoje lidského jedince – dědičnost, prostředí a výchova
9. Způsob výchovy a výchovný styl
10. Rysy výchovy
11. Principy výchovy
12. Preprimární vzdělávání.

Literatura :

- BLÍŽKOVSKÝ, B. *Systémová pedagogika*. Ostrava
GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s.
ISBN 80-85931-79-6
- HOLOUŠOVÁ, D. a kol. *Základy pedagogiky I*. Olomouc : UP, 1979, 89 s.
ISBN 80-7067-332-X
- JŮVA, V.-JŮVA, V. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1995, 95 s.
ISBN 80-85931-06-0
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1997. 495 s.
ISBN 80-7178-170-3
- PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha : Portál, 2000. 269 s.
ISBN 80-7178-399-4
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, 2002. 481 s.
ISBN 80-7178-631-4
- PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě*. Praha : Portál 1999. 319 s.
ISBN 80-7178-290-4
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*.
Praha: Portál, 1995, s.292. ISBN 80-7178-029-4
- VORLÍČEK, CH. *Úvod do pedagogiky*. Velký Šenov : Nakladatelství H&H.
2000, 175 s. ISBN 80-86022-79-X.
Str. 17-26

1. Pedagogika, její předmět. Základní pojmy pedagogiky. Pedagogika jako normativní, explorativní a explanační teorie.

Pedagogika – věda o edukaci.

Předmět pedagogiky.

Základní pojmy pedagogiky : výchova , vzdělávání, učení, edukace, edukační realita, edukační prostředí. Rozdíl mezi výchovou a socializací.
Výchova jako záměrné působení na rozvoj osobnosti jedince. Rysy výchovy.
Výchova v širším a užším slova smyslu.

Pedagogika je teorií normativní, explorativní (exploratio = zkoumání) a explanační (explanatio = vysvětlení).

Úkoly : Na základě prostudované literatury vysvětlíte výše uvedené pojmy. Pokuste se srovnat pojetí jednotlivých autorů. Úkol zpracujte písemně.

Literatura :

HOLOUŠOVÁ, D. a kol. *Základy pedagogiky I.* Olomouc : UP, 1979, 89 s.
ISBN 80-7067-332-X

JŮVA, V. sen. & jun. *Úvod do pedagogiky.* Brno : Paido, 1997,
108 s. ISBN 80-85931-39-7.
Str. 7-9, 26-33

JŮVA, V.-JŮVA, V. *Úvod do pedagogiky.* Brno : Paido, 1995, 95 s.
ISBN 80-85931-06-0

JŮVA, V. et al. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium.*
Brno : Paido, 2001, 118 s. ISBN 80-85931-95-8

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky .* Praha: Portál, 2000. 269 s.
ISBN 80-7178-399-4
Str. 13-20.

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika.* Praha : Portál, 2002. 481 s.
ISBN 80-7178-631-4.
Str. 32-72

VORLÍČEK, CH. *Úvod do pedagogiky.* Velký Šenov : Nakladatelství H&H.
20000, 175 s. ISBN 80-86022-79-X.
Str. 17-26

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník.*

2. Struktura pedagogické vědy, vztah pedagogiky k jiným vědám.

Charakteristika jednotlivých konstituovaných disciplín pedagogiky.

- Obecná pedagogika
- Dějiny pedagogiky a dějiny školství (dějiny výchovy)
- Srovnávací pedagogika
- Sociální pedagogika
- Speciální pedagogika – somatopedie, etopedie, logopedie, psychopedie, tyflopédie, surdopedie
- Obecná didaktika
- Teorie výchovy
- Filozofie výchovy
- Pedagogická diagnostika
- Pedagogická evaluace
- Teorie řízení školství (školský management)
- Oborové didaktiky
- Teorie učitelské profese (pedeutologie)

Podle věkových období, institucí a organizací rozlišujeme dílčí pedagogické obory , např.:

- předškolní pedagogiky
- školní pedagogika
- vysokoškolská pedagogika
- pedagogika dospělých (andragogika)
- gerontopedagogika
- muzeopedagogika
- bibliopedagogika
- divadelní pedagogika
- pedagogika volného času
- mediální pedagogika
- podniková pedagogika
- pedagogika rodinná
- pedagogika volného času

Při řešení komplexní problematiky výchovy pedagogika úzce spolupracuje s vědami společenskými, přírodovědnými i technickými.

Úkoly : Charakterizujte jednotlivé pedagogické disciplíny.

Uved'te příklady společenských, přírodních i technických věd, se kterými pedagogika spolupracuje.

Která významná témata řeší současná pedagogika ?

Literatura :

JŮVA, V. sen. & jun. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1997,
108 s. ISBN 80-85931-39-7.
Str. 17-24

JŮVA, V.-JUVA, V. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1995, 95 s.
ISBN 80-85931-06-0

JŮVA, V. et al. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*.
Brno : Paido, 2001, 118 s. ISBN 80-85931-95-8

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál, 2000. 269 s.
ISBN 80-7178-399-4
Str. 23-176

VORLÍČEK, CH. *Úvod do pedagogiky*. Velký Šenov : Nakladatelství H&H.
2000, 175 s. ISBN 80-86022-79-X.
Str. 136-139

HOLOUŠOVÁ D. a kol. *Základy pedagogiky I*. Olomouc : UP, 1979, 89 s.
ISBN 80-7067-332-X

3. Pedagogický výzkum a jeho metodologie

Pod pojmem výzkum se chápá **vědecká činnost, která se zabývá popisováním, analyzováním a vysvětlováním pedagogické reality.**

Výzkum : základní, aplikovaný, empirický, akční.

Dva zdroje výzkumu : historie a současná pedagogická praxe.

Metody pedagogického výzkumu

Metody = postupy, prostředky, nástroje, které používáme, abychom dosáhli určitého cíle.

Vlastnosti výzkumu : věrohodnost
validita
reliabilita
reprezentativnost

Pozorování. Definice, předmět pozorování, metodika – stanovení cíle, plán, projekt
Pozorování, záznamy a vyhodnocování dat. Předvýzkum. Etapy pozorování.

Základní druhy pozorování : krátkodobé – dlouhodobé
přímé – nepřímé
zjevné – skryté
zúčastněné – nezúčastněné
strukturované – nestrukturované

Pokus (experiment) – zkoumání záměrně navozených pedagogických jevů
v předem připravených a přesně kontrolovaných
podmínkách.

Experiment : přirozený
laboratorní

Rozhovor (interview) – řízený
improvizovaný

Dotazník (anketa) - výhody této metody
- nevýhody

Druhy otázek : uzavřené, polootevřené, otevřené

Škálování - škály numerické
grafické
kategoriální

Analýza edukačních produktů

- žákovských prací
- materiálů, které odrážejí práci učitele
- dokladů o činnosti školy jako celku

Pedagogické měření (edukometrie)

- didaktické testy pro měření vzdělanostního rozvoje
- fyziologické testy (např. v oblasti tělesné, umělecké výchovy)

Sociometrie – měření interpersonálních vztahů preferencí hlavně v malých sociálních skupinách.

Zjišťování : intenzity mezilidských vztahů
postavení jedince ve skupině
integrace skupiny

Grafická technika : sociogram

Projektivní techniky – cenný diagnostický nástroj, ale jejich používání vyžaduje speciální výcvik a zkušenosti s interpretací odpovědí.

Metoda se opírá o předpoklad, že osoba, která se má vyjádřit k neúplným nebo nejednoznačným podnětům, promítá do svých odpovědí a výtvorů vnitřní stavy, pocity, zkušenosti, které si buď neuvědomuje, nebo se je snaží skrýt.

Varianta založená na kresbě, příběh bez konce apod.

**Úkoly : Na základě studia literatury vysvětlíte pojem *věrohodnost výzkumu*
validita
*reliabilita***

reprezentativnost.

Vysvětlete metodu experimentu v pedagogice. Vzorek experimentální a kontrolní.

Vysvětlete, jak vypadá v dotazníku otázka uzavřená, polootevřená, otevřená, škály. Uveďte příklady.

Uveďte příklady dlouhodobého a krátkodobého pozorování, výhody pozorování skrytého. Co znamená pojem pozorování zúčastněné ?

Literatura

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky* . Praha : Portál, 2000,269 s.
ISBN 80-7178-399-4
Str.188-192

GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice* . Brno, Paido, 1996

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*.
Praha: Portál, 1995, s.292. ISBN 80-7178-029-4

JŮVA, V. sen. & jun. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1997, 108 s.
ISBN 80-85931-39-7.

JŮVA, V.-JŮVA, V. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1995, 95 s.
ISBN 80-85931-06-0

JŮVA, V. et al. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*.
Brno : Paido, 2001, 118 s. ISBN 80-85931-95-8

MAŇÁK, J. a kol. *Kapitoly z metodologie pedagogiky*. Brno : MU, 1994, 125 s.
ISBN 80-210-1031-2

4. Cíle výchovy

Cíl – základní pedagogická kategorie, kategorie historická. Mění se s epochou, státem, filozofií, kulturou společnosti.

Pedagogická teleologie se zabývá otázkami výchovných cílů.

Společenská a pedagogická podmíněnost cílů výchovy.
Konkretizace cílů výchovy.
Konkretizace cílů školy v ČR. Kurikulum, standardy, vzdělávací programy, osnovy,
učební plán.

Třídění a klasifikace výchovných cílů.

Cíle : individuální a sociální
obecné a specifické
teoretické a praktické
materiální (informativní) a formální (formativní)
abstraktní a konkrétní
adaptační a anticipační
autonomní a heteronomní

Základní funkce cílů výchovy podle B. Blížkovského : orientační a anticipační
motivační a stimulační
realizační
regulační
(Blížkovský, 1992, s.121-122)

Úkoly : Charakterizujte dvojice výše uvedených cílů.

Vysvětlete základní funkce cílů výchovy.

**Jaká jsou kritéria taxonomie výchovných cílů podle B. Blížkovského ?
(Blížkovský, 1992, s. 128-133)**

Jak jsou charakterizovány cíle výchovy v tzv. kurikulu ?

Ve kterých dokumentech jsou konkretizovány cíle výchovy v ČR ?

Literatura

BLÍŽKOVSKÝ. B. *Systémová pedagogika*. Ostrava: Amonium servis,
1992, 303 s. ISBN 80-85498-18-9

JŮVA, V. sen. & jun. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1997, 108 s.
ISBN 80-85931-39-7.

JŮVA, V.-JŮVA, V. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1995, 95 s.
ISBN 80-85931-06-0

JŮVA, V. et al. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*.
Brno : Paido, 2001, 118 s. ISBN 80-85931-95-8

VORLÍČEK, CH. *Úvod do pedagogiky*. Velký Šenov : Nakladatelství H&H.
20000, 175 s. ISBN 80-86022-79-X.

HOLOUŠOVÁ, D. a kol. *Základy pedagogiky I*. Olomouc : UP, 1979, 89 s.
ISBN 80-7067-332-X

5. Funkce výchovy

Z výše uvedených cílů výchovy vyplývají funkce výchovy.

- Příprava k sociálním rolím : výchova občana
pracovníka
partnera
uživatele a tvůrce hodnot (materiálních i kulturních)
uživatele volného času
účastníka dopravy
ochránce prostředí

- Rozvoj základních kvalit osobnosti : vědomosti
dovednosti a návyky
schopnosti
postoje ke skutečnosti
potřeby a zájmy
chování
charakterové vlastnosti

Rozvoj v kulturních oblastech : filozofie a náboženství
věda a technika
umění
morálka, právo a politika
sport

Podle těchto oblastí kultury bývají rozlišovány tzv. **složky výchovy**.

Úkoly : Prostudujte příslušnou kapitolu týkající se funkce výchovy. (JÚVA).

Uveďte jednotlivé složky výchovy a jejich cíle a úkoly.

Na konkrétních příkladech uveďte, jak jsou jednotlivé složky výchovy propojeny (např. souvislost výchovy mravní, pracovní a ekologické, rozumové, ekologické a estetické apod.).

Literatura :

JÚVA, V. sen. & jun. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1997, 108 s.
ISBN 80-85931-39-7.

JÚVA, V.-JÚVA, V. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1995, 95 s.
ISBN 80-85931-06-0

6. Formy výchovy

- **Školní výchova** : vyučování
mimovyučovací aktivity
vliv školního prostředí (pedagogicky adaptovaného prostředí)
- **Mimoškolní výchova** : ve společenských organizacích
kulturních institucích
hromadnými sdělovacími prostředky
- **Rodinná výchova** : veřejným míněním rodiny
zájmovou orientací rodiny
rodinnými aktivitami

- **Sebevýchova** : autodiagnostika
automotivace
autodidaxe
podíl na různých aktivitách

Úkoly : Charakterizujte jednotlivé formy výchovy
Vysvětlete pojem *mediální kompetence*.
Jak vysvětlíte intencionální a funkcionální působení hromadných sdělovacích prostředků ?
Jaký je vztah mezi heteroedukací a autoedukací ?
V čem vidíte podstatu spolupráce školy a rodiny ? Jaká jsou (nebo jaká by měla být) práva rodičů a jejich vliv na školy ?
(Srovnej s Průcha, 1999, s. 227-249)

Literatura

JŮVA, V. sen. & jun. Úvod do pedagogiky. Brno : Paido, 1997, 108 s.
ISBN 80-85931-39-7.

JŮVA, V.-JŮVA, V. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1995, 95 s.
ISBN 80-85931-06-0

PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě*. Praha : Portál, 1999, 319 s.
ISBN 80-7178-290-4

7. Prostředky výchovy

Pro plnění cílů výchovy používáme různých prostředků. Ty působí buď **intencionálně** (záměrně), nebo **funkcionálně** (bezděčně).

K prostředkům výchovy patří např. :

- vyučování
- pedagogicky adaptované prostředí
- práce
- hra
- umění
- sport
- kolektiv

Úplný výčet výchovných prostředků nelze udělat, neustále s obohacují a rozvíjejí.

Úkoly : Srovnajte pojetí výchovných prostředků podle V. Jůvy a B. Blížkovského. Jaká je souvislost mezi formami, cíli a prostředky výchovy ?

Literatura : BLÍŽKOVSKÝ. B. *Systémová pedagogika*. Ostrava: Amonium servis, 1992, 303 s. ISBN 80-85498-18-9

Str. 140-157

JŮVA, V. sen. & jun. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1997, 108 s. ISBN 80-85931-39-7.

Str. 70-74

8. Antropogenní činitelé výchovy Učitel a vychovávaný jedinec

- a) Učitel (pedagogický pracovník)** – profesionálně se zabývá výchovou a vzděláváním žáků, má k tomu požadovanou kvalifikaci a je pověřen výkonem této činnosti.

Učitel – iniciátor výchovného procesu.

Pro úspěšný výkon učitelské profese je nutné :

1. všeobecné vzdělání a široký rozhled filozofický, vědecký a kulturní
2. teoretické a praktické odborné vzdělání
3. vzdělání pedagogické a psychologické
4. hodnotová orientace
5. komunikativní dovednosti
6. organizační dovednosti
7. rétorické dovednosti
8. pedagogický takt
9. tvořivost
10. pedagogický optimismus
11. přísná spravedlnost
12. láska k žákům

Vychovávaný jedinec (dítě, žák i dospělý člověk)

Jsou nutné určité předpoklady pro úspěšné vzdělávání a výchovu.

Předpoklady fyzické : zdraví, zdatnost (nutné např. pro výkony v tělesné výchově, funkce smyslových orgánů)

Předpoklady psychické : vlohy, schopnosti nadání, motivace, zájmy, potřeby, aspirace ....

Předpoklady sociální : vlivy rodiny, přátel, styl výchovy ...

Úkoly : Zformulujte požadavky na chování učitele

- chování ve škole
- požadavky na soukromý život
- požadavky na veřejnou činnost učitele
- vlastnosti projevované ve vztahu k jiným lidem

- vlastnosti projevované ve vztahu k sobě samému
- vlastnosti v myšlení a vyjadřování
- vlastnosti povahové

Literatura :

HOLOUŠOVÁ, D. a kol. *Základy pedagogiky I.* Olomouc : UP, 1979, 89 s.
ISBN 80-7067-332-X

JŮVA, V. sen. & jun. *Úvod do pedagogiky.* Brno : Paido, 1997,
108 s. ISBN 80-85931-39-7.

JŮVA, V.-JŮVA, V. *Úvod do pedagogiky.* Brno : Paido, 1995, 95 s.
ISBN 80-85931-06-0

VORLÍČEK, CH. *Úvod do pedagogiky.* Velký Šenov : Nakladatelství H&H.
20000, 175 s. ISBN 80-86022-79-X.

9. Pedagogické principy (výchovně vzdělávací zásady)

Princip : cílevědomosti
názornosti
přiměřenosti
uvědomělosti
trvalosti
aktivnosti
soustavnosti
systematičnosti
jednotného výchovného působení

Úkoly : Definujte, co jsou to principy.

Vysvětlete podstatu jednotlivých pedagogických principů.

**Uved'te, jak se během historie pedagogické principy vyvíjely.
(příklady jednotlivých myslitelů a období, např. principy, které
zdůrazňoval J.A. Komenský, J.J. Rousseau, Diesterweg, představitelé
pedagogického reformismu atd.)**

**Které principy jsou zdůrazňovány v současné době při alternativních
způsobech výuky (např. Angažované učení, Škola hrou, Zdravá škola ...)**

Využijte svých znalostí z předmětu Dějiny školy a pedagogiky.

Literatura :

JŮVA, V. sen. & jun. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1997, 108 s.
ISBN 80-85931-39-7.

JŮVA, V.-JŮVA, V. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1995, 95 s.
ISBN 80-85931-06-0

JŮVA, V. et al. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*.
Brno : Paido, 2001, 118 s. ISBN 80-85931-95-8

JŮVA, v. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno : Paido 1994, 47 s.
ISBN 80-901737-0-5

JŮVA, V. sen. & jun. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno : Paido 1997, 76 s.
ISBN 80-85931-43-5

SVOBODOVÁ, J., JŮVA, V. *Alternativní školy*. Brno : Paido 1996, 112 s.
ISBN 80-85931-19-2

10. Srovnávací pedagogika, její náplň, vývoj,

Srovnávací (též komparativní) pedagogika popisuje, analyzuje a vysvětluje vzdělávací systémy ve dvou nebo více srovnávaných zemích nebo regionech. Posuzuje vzdělávací systémy v kontextu historických, ekonomických, kulturních, náboženských a jiných faktorů. (Průcha, 2000, s. 38-39)

Smysl mezinárodní komparace vzdělávacích systémů.

Vývoj srovnávací pedagogiky.

Zakladatel srovnávací pedagogiky – osvícenec Marc-Antoine Jullien de Paris (1775-1848).

Vývoj srovnávací pedagogiky v českých zemích (K.F. Kořistka, J.L. Mašek, O.Kádner, A. Hrazdil, V. Pařízek, M. Cipro, J. Průcha ...).

Úkoly : Kdo potřebuje údaje z mezinárodní komparace vzdělávání ?

Mohou tyto údaje posloužit i nepedagogické veřejnosti (např. rodičům) a jak ?

Jakým způsobem mohou údaje získané srovnávacími výzkumy přispět ke zkvalitnění naší výchovně vzdělávací soustavy ?

Literatura : PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál, 2000. 269 s.
ISBN 80-7178-399-4

PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě*. Praha : Portál, 1999, 319 s.
ISBN 80-7178-290-4

VÁŇOVÁ, M. *Teoretické a metodologické otázky srovnávací pedagogiky*.
Praha : PedF UK 1998

11. Preprimární vzdělávání

Odpovídá českému označení **předškolní výchova (úroveň ISCED 0)**

Instituce preprimárního vzdělávání. MŠ jako samostatné instituce nebo integrace předškolní výchovy do primárních škol.

Míra účasti v preprimárním vzdělávání.

Délka preprimárního vzdělávání.

Pojetí preprimárního vzdělávání

Příklady a srovnání systémů preprimárního vzdělávání ve vybraných státech – Francie, Německo a Finsko.

Problémy preprimárního vzdělávání z pohledu mezinárodní komparace.

Úkoly : Vysvětlete pojem *míra účasti* v preprimárním vzdělávání.

Charakterizujte školský model a rodinný model preprimárního vzdělávání.

Srovnajte pojetí preprimárního vzdělávání ve Francii, Německu a Finsku. Pokuste se posoudit klady nebo zápory těchto systémů.

Literatura : PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě*. Praha : Portál, 1999, 319 s.
ISBN 80-7178-290-4